

יש

(Jassy; lasi). עיר מחוז בצפון-מזרח רומניה. ב-1565 היתה לבירת מולדוויה. על הימצאות יהודים בי' ידוע מן המאה ה-15. קהילה יהודית היתה בי' למן המאה ה-16, והיא נודעה ברבניה, במשכיליה, בתיאטרון היהודי שבה ובפעילותה הציונית. ב-1930 ישבו בי' 35,462 יהודים, ומספרם גדל ל-51,000 לאחר פינוי הכפרים והעיירות שבסביבה מיהודים ב-1941. העיר שימשה מרכז לפעילות אנטישמית וב-1923 הוקמה בה 'הליגה להגנה לאומית נוצרית', בראשותו של אבי האנטישמיות המודרנית ברומניה אלכסנדרו קוזה, וממנה צמח ב-1930 'משמר הברזל'. פרעות ביהודי העיר ביזמת סטודנטים רומנים אירעו בי' כבר במאי 1899 ובראשית 1923.

עם עליית יון אנטונסקו לשלטון, הוכרזה י' ל'עיר תנועת הלגיונרים' (8 בספטמבר 1940), והחלו רדיפות מאורגנות של יהודי העיר – מאסרים שרירותיים, עינויים, סחיטת כסף, החרמת רכוש, תפיסת בתי-עסק ומפעלים, ביום משפטים באשמת השתייכות למפלגה הקומוניסטית וכולי. בנובמבר 1940 נהרסו שניים מבתי-הכנסת המפוארים בפקודת אנשי 'משמר הברזל'. בין ראשי המסיתים ביהודים היו גם כמרים חברי 'משמר הברזל'. היהודים ניסו להתגונן – ראשי הקהילה לא היססו להגיש תלונות על מעשי ה'לגיונרים' (שם נרדף ל'משמר הברזל'), ובכמה רבעים הוכו הלגיונרים משבאו לערוך פרעות. למרות צו מפורש סירבו הסוחרים לפתוח את החנויות ואת המפעלים ביום כיפורים (1940). פעילותם העיקרית של אנשי 'משמר הברזל' בי' בין ספטמבר 1940 לינואר 1941 התרכזה ב'מאבק למען רכישת החנויות ובתים בבעלותם של היהודונים'. ראשי הקהילה היהודית שיחדו את ראשי 'משמר הברזל' ובראשם מנהיגם, איליה ולאד סטורזה וככול הנראה הודות לכך שרר שקט בי' בימי מרד ה'לגיונרים' באנטונסקו ונסיונם לתפוס את השלטון (21-23 בינואר 1941). בימים ההם היו פרעות ביהודי בוקרשט הבירה.

ערב פרוץ המלחמה נגד ברית-המועצות, בעת שי' היתה למקום ריכוז של יחידות צבא רומניות וגרמניות, גבר המתח בין לא-יהודים ליהודים. את הפרעות בעיר אירגנו אנשי השירות המיוחד של המודיעין הרומני, לשכת הקשר עם הצבא הגרמני, ראשי השלטונות הצבאיים והאזרחיים הרומניים בעיר ויחידות צבא רומניות וגרמניות שחנו בעיר. הופצו שמועות שהיהודים אותנו למטוסי הסובייטים שהפציצו את העיר, ובעקבות זאת החלו בערב יום 28 ביוני 1941 התנפלויות על יהודים ובהן השתתפו חיילים רומנים וגרמנים, שוטרים ובייחוד תושבים רבים. אלפים נרצחו בבתים וברחובות, אלפים נעצרו בידי סיורים של הצבא הרומני והגרמני והובאו למרכז המשטרה. בבתי הנוצרים הופיעו בעוד מועד צלבים ואיקונין וכתובות 'כאן גרים נוצרים, אין יהודונים'.

ב-29 ביוני 1941, 'יום ראשון השחור' בפי היהודים, נורו רבים מאלפי היהודים שרוכזו בחצר מיפקדת המשטרה בידי חיילים רומנים. 4,330 יהודים מן הניצולים וכן יהודים שנאספו מכול

פינות העיר, הועלו לקרונות משא סגורים, נדחסו לקרונות רכבת ונשלחו לשני יעדים, האחד לקלרש (Călărași) והאחד לטירגו פרמוש (Tirgu Frumos). 2,650 מהם נחנקו או גוועו בצמא. רבים – דעתם נטרפה עליהם. ב-2 ביולי 1941 דיווחה המשטרה לאנטוונסקו כי יותר מ-8,000 יהודים נרצחו בפרעות. בית-המשפט שדן את פושעי המלחמה הרומנים ב-1948 קבע שנרצחו יותר מ-10,000 יהודים.